

L'Alta Ribagorça, terra de romànic

La **SEU VELLA**, catedral profanada
La reforma de la **SANITAT**, ara sí que toca
150 anys de l'**ATENEU BARCELONÈS**
CINEMA CATALÀ, cap on va?
Els millors del món són del **BARÇA**
Tradicions • Cultura • Economia • Notícies

02

4,80 €

LA PETITE MARCELLE, VUE DE L'HOTEL DE VILLE PENDANT LA PRISE DE LA BASTILLE
DEL PINTOR TROY, 1789. SERRE (1838-1732), MUSEE DES BEAUX-ARTS DE MARSEILLE. FOTOGRAFIA DE JEAN BERTHAUX AIX EN PROVENCE

“La pesta ha estat la pitjor epidèmia de la **Història**”

XAVIER SISTACH, naturalista i escriptor. Prepara un llibre sobre les epidèmies de pesta, tifus i febre groga al món i a Catalunya

Tenim la certesa que hi ha insectes que viuen en íntima relació amb nosaltres i que ens són perjudicials. Però en general no sabem exactament per quina raó, tret de les molèsties que ens puguin ocasionar en forma de pessigolles o directament per les seves picades.

Ens pensem que els insectes perillosos estan lluny de nosaltres, vivint en altres continents, en els tròpics. I si bé això és relativament cert, també ho és que en temps passats, i no són massa llunyans, Catalunya va patir greus epidèmies provocades per tres insectes molt propers: la puça, el poll i el mosquit. És a dir: la pesta, el tifus epidèmic i la febre groga.

Per tractar sobre tot això, volem entrevistar Xavier Sistach, entomòfil especialitzat en la Història Natural Antiga dels insectes, autor del llibre *Bandas, Enjambres y Devastación*, dedicat a les plagues de llagosta al llarg de la història, i actualment a punt d'acabar un llibre sobre les malalties que transmeten els insectes.

Per què escriure un llibre sobre aquest tema?

Em va sorprendre el fet que l'home sempre hagués estat en contacte amb aquests tres insectes i que, d'alguna manera, pogués tenir un sentiment d'intens rebuig per les molèsties que d'ells rebia, però també de certa admiració en veure unes bestioletes tan petites que eren capaces de viure de la seva sang. Els grecs van fer descripcions molt ajustades, encara que no els podien percebre gaire bé degut a

la seva mida tan petita. Més tard, al segle XVII, amb el descobriment del microscopi, es van fer uns tractats meravellosos sobre els insectes, amb uns magnífics dibuixos difícils de superar, per exemple els executats pels gran naturalistes i microscopistes Robert Hooke, el Pare Filippo Buonanni o Jan Swammerdam. Però malgrat els avenços, l'home no sabia que aquests insectes podien transmetre malalties mortals, que en aquells temps, abans i també després, van ser ad-

judicades normalment a Déu, que castigava els humans per les seves males accions.

Quan es va saber que els insectes eren transmissors de malalties?

Doncs fa relativament poc, ja que els estudis epidemiològics es varen iniciar a finals del segle XIX, quan els artròpodes que s'alimenten de sang, hematòfags, varen ser identificats per primera vegada com a vectors de patògens a humans i animals.

AEDIS AEGYPTI

caràcter singular de la pesta, el tifus i la febre groga: la seva capacitat de matar l'individu de manera pràcticament immediata, i poder-ho fer a gran escala, afectant una nombrosa part de la població.

L'altra singularitat d'aquestes tres malalties és que, si bé no estan encara erradicades completament, i per exemple en els darrers anys han ocorregut brots epidèmics greus de tifus en països pobres i en guerra, com Burundi l'any 1996, o que en l'any 2001 encara morissin a l'Àfrica 30.000 persones de febre groga, es pot considerar que la seva incidència, comparada amb el passat, és molt menor. A més, totes tres malalties tenen tractament mèdic, i vacuna, encara que només la de la febre groga està obertament recomanada.

Quines han estat les pitjors epidèmies de la història?

N'hi ha hagut moltes i terribles. Però si ho féssim ordenadament, per malaltia, podríem dir sense dubte que la pesta ha estat la més recurrent i probablement ha provocat més nombre de morts, molts milions en total.

Pensem que la primera epidèmia certa de la que es té constància és l'anomenada pesta de Justinià o de Bizanci, que va tenir lloc el 544 dC., i on els cronistes deien que morien entre 5.000-10.000 persones diàries i va reduir la població del món

conegut a una tercera part. Sense dubte, la Pesta Negra del segle XIV (1348) va ser igualment terrible, i es calcula que, només a Europa, van morir uns 25 milions de persones. Després hi ha hagut molts altres brots epidèmics, alguns gravíssims, entre els quals cal destacar aquells que van afectar Europa: guerra dels Trenta Anys (segle XVII); Milà i Venècia (1630), Londres (1665), Marsella (1720), Moscou (1771) i Xina i l'Índia (fnals segle XIX, principis segle XX).

Després...

El tifus, malgrat ser una malaltia relativament recent, ja que les primeres notícies es tenen de principis del segle XVI, ha estat una afecció que també ha provocat grans mortaldats, sempre associades amb la pobresa i les condicions extremes que provoquen les guerres. Per tant, les epidèmies més importants es troben en aquests esdeveniments bèl·lics: guerres entre Espanya i França (segle XVI), guerra dels Trenta Anys, Campanya de Napoleó a Rússia (1812), Guerra de Crimea (1853-1856), Tifus a la Primera Guerra Mundial (Sèrbia i Rússia) i a la Segona Guerra Mundial (bàsicament als camps de concentració).

Sobre la febre groga, una malaltia en principi tropical i selvàtica, cal citar les grans epidèmies ocorregudes a partir del segle XVII a Haití, Cuba, Mèxic (Veracruz), Estats Units (Nova Orleans i vall del Mississipi), o Panamà (durant la construcció del Canal).

Catalunya n'ha patit, d'epidèmies greus?

És curiosa aquesta pregunta, ja que pel seu clima Catalunya no hauria d'haver patit, almenys, la febre groga, una malaltia que es produeix en climes càlids a Amèrica i Àfrica. Però també la va patir, i de quina manera!

Algunes ciutats andaluses amb port marítim, sobretot Cadis, Gibraltar i també Màlaga, havien patit diverses epidèmies de febre groga, portada pels vaixells contaminats que tornaven d'Amèrica, principalment Cuba i Veracruz. Barcelona havia sofert també algun petit brot, com els dels anys 1810 i 1819. Però res comparable amb la gran epidèmia de 1821, portada per un vaixell que tornava de Cuba, i per la qual entre els mesos d'agost i novembre van morir entre 16.000-20.000 persones, i va tenir una forta repercussió mediàtica i la por que s'estengués per Europa, sobretot França. Al principi, a més, es va negar l'origen de la malaltia, la qual cosa va evitar que es fessin quarantenes

XENOPULLA CHENS

“Per aquest llibre hauré revisat més de 550 referències bibliogràfiques”

Les biblioteques digitals ho han possibilitat, i des de casa, amb un clic, es pot consultar pràcticament qualsevol obra antiga d'interès. Això, és clar, comporta una feina feixuga a l'hora de revisar la documentació, llegir-la, traduir-la, -la majoria està en anglès i francès-, i donar-li forma literària. M'hauré llegit al voltant de 550 referències bibliogràfiques, en la majoria de casos llibres sencers, però ho he fet amb gran plaer, ja que res ha quedat pendent ni s'ha depès d'autors tercers.

Per acabar, quines conclusions trauria de tot el que ha estat exposat?

És curiós com la biodiversitat ha seguit uns patrons similars, i tant a les selves com en d'altres indrets els mateixos patògens viuen en els mateixos tipus d'insectes; i en això tindria molt a veure la deriva continental, que va possibilitar que les evolucions de les espècies poguessin ser força paral·leles en tota la terra.

De fet, però, l'atzar també hi tindria un paper destacat; probablement, si es tornessin a repetir les mateixes condicions, no es produirien els mateixos fets, i potser la pesta negra no succeiria, o potser encara seria més devastadora. El que és innegable és que l'home repeteix les mateixes males accions i sembla no

aprendre de l'experiència. Déu no castiga ningú, és l'home qui provoca les guerres, les fams i la misèria. I els insectes, tan aliens a tot el que s'esdevé al seu voltant, juntament amb els patògens, simplement se n'aprofiten tant com poden.

Ramon Rovira

A D O
A LOS CIUDADANOS
A VILASICA A PELLICER A BARCELONA
PROF DE MEDICINA
M. ALTÉS P. DE CIRUG MEDIC
D. DELOM J. TORRES, P. CUIMET
P. DE CIRUGIA
VICT DE LA FIEB AMAR
EN LA BARCELONETA
V VILAR MEDICO EN EL HOSP
DE LA VIRREYNA
J ARENAS F ROUS J RIERA P DE MED
J ARCELACÓS P DE CIRUG MEDIC
E OMS P SANTAMARIA J TRULLS B RIBES
J TRULLS R DEPAUS A DESUNVILLE
P DE CIRUG
DENT LOS MUR DE LA CIUD
EN EL AÑO DE 1821
BARCELONA
TRASLADA A LA POSTERIDAD
ESTE TRISTE
MONUMENTO DE GRATITUD